

АКЦЕНТ

КВІТЕНЬ ' 2025

ОЛЕНА УДРАС: «ОРГАН – ЦЕ
ІНСТРУМЕНТ, ЩО
АСОЦІЮЄТЬСЯ З ВІЧНІСТЮ»

СВІТЛО ДУШІ КРІЗЬ ПРИЗМУ
МУЗИКИ ХРАМУ

«НОВИЙ СВІТ» КОЖЕН СТВОРЮЄ
САМ, ПРОТЕ ВІН ЗАВЖДИ МАЄ
АКЦЕНТ РІДНОЇ МОВИ

ТВОРЧІСТЬ ЯК МАГІЯ: ДЕ МЕЖА
МІЖ ГЕНІАЛЬНІСТЮ І
ВІДХИЛЕННЯМИ?

ОЛЕНА УДРАС: «ОРГАН – ЦЕ ІНСТРУМЕНТ, ЩО АСОЦІЮЄТЬСЯ З ВІЧНІСТЮ»

Олена Удрас – відома українська органістка та педагогиня, яка поєднує у своїй творчості глибоку шану до класичних традицій та сміливі експерименти з сучасною музикою. Її виступи звучать захоплюють глядачів у багатьох містах України і зарубіжжя. У цьому інтерв'ю пані Олена ділиться своєю історією, творчими пошуками, поглядами на розвиток органного мистецтва та викликами, що супроводжують шлях музиканта.

– Пані Олено! Як відомо, орган – дуже складний музичний інструмент, який недосяжний у дитячому віці. Як і коли Ви зацікавилися органом та як обрали шлях органістки?

– Я вперше почула орган, коли навчалася в музичній школі по класу фортепіано. Це було в соборі, я була неймовірно вражена. Отож, я попросила, щоб мені зблизька показали орган. Мені дозволили піднятися і подивитися на цей інструмент (як ви

розумієте, орган у більшості костелів нагорі, тому люди не бачать ні інструмент, ні органіста). Того разу я навіть щось спробувала зіграти і постаралася зрозуміти, як він влаштований і як він працює. Коли я доторкнулася до цього інструменту, то побачила, які в нього можливості. Одразу прийшло усвідомлення: це найдивовижніше, що я колись бачила і чула в своєму житті, і я зроблю все, щоб мати змогу навчитися грати на цьому інструменті! Ось так моя дитяча мрія стала реальністю.

– Розкажіть про навчання по класу органу.

– Я вчилася протягом багатьох років у різних педагогів. Це були педагоги з Європи: Німеччини, Австрії, Франції. І я дуже вдячна усім педагогам: від кожного з них я брала максимум, і, водночас, щось найважливе, найкраще. Орган – це такий інструмент, якому треба вчитися все життя. Якщо ти перестаєш вчитися, перестаєш

вдосконалюватись і увесь час відкривати нове, то просто деградуєш, тому що орган – це надзвичайний інструмент. Всі органи різні, немає і двох однакових. Навіть ті органи, що сконструйовані однією фірмою і зовні можуть виглядати однаково, все одно відрізняються. І тому органіст, особливо гастролуючий органіст, що буває в різних містах і країнах та грає на різних органах, ніколи не може точно знати – який інструмент його чекає. Органісту потрібно мати великий досвід, щоб розібратися у новому органі, і у своєму виступі докласти максимум зусиль, щоб цей орган звучав максимально виразно. Відтак ти граєш по різному на кожному органі.

– Якою є Ваша концертна географія виступів?

– Більшість міст України, Німеччина, Австрія, Франція, Італія, Іспанія, Ізраїль. Також я тричі гастролувала в США в багатьох містах: від Штату Мен – до Півдня, до Флориди.

– Зважаючи на цей величезний досвід, як Ви оцінюєте рівень органного виконавства в Україні та за кордоном? І чи є різниця в підходах до гри та навчання?

– Так, звісно, є різниця. У Європі та Америці органісти працюють і грають на органах, які знаходяться у церквах. Тобто, вони здебільшого мають професію церковний органіст. Але церковний органіст може бути просто церковним органістом, а може поєднувати цю професію із концертною діяльністю. Я теж є церковною органісткою Одеської реформатської церкви і в той же час – концертною органісткою. В Україні є плюс перед Європою і Сполученими Штатами, що

у нас у багатьох містах є філармонії, у яких знаходяться органи. І тому для молодих органістів існує прекрасна можливість відразу стати концертними виконавцями. Це можна сказати і про ваш Ужгород, і про Львів, Рівне, Суми, Дніпро, Харків. Ще є міста, в яких філармонії мають концертні органи. У Європі і у США теж є концертні зали з органами, але їх не так багато, і більшість органістів працює в церквах. Відповідно, і рівень навчання спрямований у нас в Україні на концертне виконання. А за кордоном навчання, в першу чергу, спрямоване на опанування фаху церковного органіста, і є дві спеціальності у навчальних закладах – церковний органіст та концертний органіст. У нас в Україні немає спеціальності церковний органіст. В Україні є вища освіта по спеціальності. Орган тільки в Київській Національній музичній академії, де готують концертних виконавців. В інших містах навчання по класу органу є предметом по вибору, як другий інструмент.

виконувати яку завгодно музику: і старовинну, і романтичну, і сучасну, і джазову, і рок-музику, і поп – все, що завгодно. Органи бувають дуже-дуже різні: і дуже компактні, і дуже великі. Так, наприклад, маленький орган може мати 6-8 регістрів, а великий – більше 100 регістрів та навіть більше 200 регістрів! Ви розумієте, яка різниця між ними?

– Отож, органна музика, насамперед, асоціюється з церковною атмосферою. Як Ви вважаєте, як вона впливає на слухача в сучасному світі, адже наразі небагато людей систематично відвідують храми?

– Не зовсім згідна, що органна музика асоціюється лише з церквою. Церква ще в середньовіччі взяла цей інструмент собі на службу, тому що орган – це особливий інструмент. Орган – це інструмент, який може звучати вічно. Тобто, якщо клавіша натиснена – труба звучить, ми можемо покласти щось на клавішу і піти, відтак труба буде звучати. Тобто, звук органу – безкінечний, тому його церква взяла собі для служіння. І коли людина чує звук органу, у підсвідомості вона відчуває ось цю безкінечність і вічність у звуках органу. Тому цей інструмент асоціюється з вічністю, з релігією. Але орган – це ще й інструмент-оркестр, на якому вико-

– Як органна музика змінюється з розвитком нових технологій? Чи впливають сучасні інструменти на Ваше виконання?

– Так, звісно, все залежить від інструменту. У ХІХ столітті був винайдений новий орган – романтичний, так званого симфонічного типу. У ХХ столітті він ще більш удосконалений, і це вже інструмент-оркестр. Великий сучасний орган має дуже багато різних регістрів: може мати і дзвони, і ударні інструменти, і все, що завгодно. Тому на сучасних інструментах можна виконувати практично будь-яку музику.

– У Ваших концертних програмах часто спостерігається поєднання органу з іншими інструментами. Як Ви обираєте партнерів по сцені та твори для виступів?

– Я вибираю завжди душею. Найголовніше, щоб партнер був близький до мене емоційно, духовно, щоб

ми розуміли один одного не те, що з півслова, а з одного дихання. Мої партнери – завжди мої друзі. Я завжди кажу, що на сцені ми повинні бути рідними душами, і тоді це буде дуже гарно, тоді виникне дійсно творчий тандем.

– Чи доречним є, на Вашу думку, поєднання органної музики з іншими видами мистецтв, наприклад, театром або живописом?

– Звісно. Іноді я граю концерти, де є виставка художніх картин чи фотографій, чи проекти якісь візуальні. Так, це дуже доповнює одне одного, це дуже гармонійно. Яка мета мистецтва – спонукати глядача отримати якнайбільше емоцій, то поєднання музики і відеоряду, якщо це гарно зроблено, дає максимальний емоційний відгук.

– «Родзинкою» Ваших програм є включення до них власних аранжувань сучасної рок-музики і кіномузики. Яку мету переслідує такий творчий експеримент?

– По-перше, я люблю цю музику. Вона мені до вподоби. Звісно, перше моє правило: я виконую тільки ту музику, яку я люблю. А я люблю різну музику, і барокову, і романтичну, і класичну. І я дуже люблю кращі зразки сучасної музики: і рок, і джаз, і музику кіно. Тому я обираю ті твори, які я відчуваю, що добре «ляжуть» на орган. Щоправда, буває так, що легко перекласти твір для органу, а буває – дуже складно. Я просто отримую задоволення від музики і хочу, щоб і мої глядачі отримували теж задоволення.

– Ви є художньою керівницею міжнародного фестивалю «Odessa MUSIC FEST». Які, на вашу думку, найбільші досягнення органного мистецтва в Україні за останні роки?

– Останні роки – це карантин і війна... Які у нас можуть бути досягнення? Все було добре і досягнення були до карантину.

Були великі плани на запрошення зарубіжних виконавців і проведення фестивалів, але нажаль поки скасовано

– Що є джерелом Вашого натхнення?

– Джерелом мого натхнення є саме життя. Це природа, друзі, любов, емоції, які я відчуваю від життя. Це і є натхнення.

– Ви маєте учнів по класу органу?

– Так, я маю багато учнів.

– Які особливості органної гри Ви вважаєте найскладнішими для новачків і як їх можна подолати?

– Для новачків найперше – це навчитися координації рухів: координація однієї руки, іншої руки і ніг. Ось ця координація і є найголовнішим і найскладнішим для новачків. Але якщо учень дійсно хоче навчитися, він досить швидко долає ці перешкоди: все залежить від бажання і стимулу учня. І в мене є учні – лауреати міжнародних конкурсів, які виступають на концертах. Ось 20 квітня мій учень грав на концерті зі мною в Одеському оперному театрі, і вже не одноразово. Також одна моя учениця грала у Кишинівському органному залі на концерті зі мною. І зовсім недавно мій випускник отримав посаду у органіста у Данії. А це державна робота. Отож, я можу пишатися своїми учнями і можу твердо сказати, що якщо учень має бажання і ціль навчитися – то це можливо.

– Яку музику Ви зазвичай слухаєте, коли потрібно переавантажувати?

– Це залежить від того, як потрібно переавантажуватись. Різну, дуже різну: це залежить від стану душі в конкретний момент. Коли мені треба, я слухаю печальну, можу Моцарта «Реквієм» послухати, а можу, коли мені це до душі, послухати і поп, і джаз, і рок.

– Чи є у Вас хобі?

– Так, у мене є хобі. Це – насамперед, аранжування музики, написання музики, а також моє хобі – це живопис. Я маю мої власні картини, написані аквареллю, олією, олівцем, словом, різні.

– Що б Ви порадили тим, хто тільки починає навчатися грі на органі або планує музику зробити своєю професією?

– Я б рекомендувала не здаватися, не дивлячись на труднощі. Учень на початковому етапі стикається з проблемами координації рук, ніг, нової артикуляції і т. п. Слід сформувати абсолютно нове мислення, по-новому відчувати тіло. Це дуже складно на початковому першому етапі. Але якщо не здаватися і якийсь час поборотися самим із собою, то все потім прийде, і це буде вже твоє, рідне, далі вже буде все добре. Моя порада – не здаватися перед першими складнощами.

– Щиро дяку, пані Олено, за цікаву й відверту розмову. Бажаю Вам нових творчих звершень!

Розмову вела
Вікторія ОВОДОВА

СВІТЛО ДУШІ КРІЗЬ ПРИЗМУ МУЗИКИ ХРАМУ

Яка чудова пора року – весна: природа прокидається від зимового сну, наповнюючи повітря життям і надією. Особисто для мене, та, гадаю, і для багатьох інших, весна є символом відродження, можливості змінити себе та своє життя на краще. Весна також є глибоким символом духовного очищення, оновлення моральних цінностей та внутрішньої гармонії. Адже саме в цю пору року починається Великий піст – час роздумів, молитви, переосмислення та смирення. Люди намагаються віднайти гармонію зі своїм внутрішнім «Я», позбутися зайвого та зайнятися тим, що дійсно має значення.

13 квітня, напередодні Великодніх свят, під час Великого посту, в Ужгородському Хрестовоздвиженському греко-католицькому кафедральному соборі відбувся благодійний концерт на підтримку ЗСУ. Унікальність заходу виявилася, насамперед, у колаборації різних виконавських сил: хор у і симфонічного оркестру студентів Ужгородського музичного фахового коледж у імені Д. Є. Задора (керівник

Ольга Зюбрицька, концертмейстер Анастасія Шанскова, керівник симфонічного оркестру, автор проєкту – заслужена артистка України Вікторія Свальявчик-Цанько), хору семінаристів Ужгородської греко-католицької богословської академії «Гармонія» (керівник – Василь Голодняк), чтеця о.диякона Івана. Подія була не лише надзвичайно зворушливою, а й мала особливе духовне наповнення. Її транслювали на телебаченні, тим самим розширюючи коло аудиторії.

Вже з перших звуків концерту публіка відчула щось особливе. Атмосфера в соборі була неймовірна: запах ладану, тьмяне світло, що пробивалося крізь вікна, тиша зосереджених слухачів і голоси, що підіймалися до самого неба. Усі були охоплені піднесеним станом споглядання й глибокого внутрішнього переживання.

Основою концертної програми стала кантата «Stabat Mater» уельського композитора Карла Дженкінса, в якій оригінально синтезовано західноєвропейські музичні традиції з елементами культури Близького Сходу.

Отож, музика кантати зорієнтована на мультикультурність з елементами етно й джазу. Вона захоплює своїм масштабом і, водночас, простотою вже з першої ноти. Дивовижно, як легко К. Дженкіс знаходить шлях до мільйонів сердець. Це митець, якому вдалося про важливі й серйозні речі сказати усім зрозумілою мовою. Чіткі остінатні ритми, виразні мелодії, свіжі гармонії, цікаві темброві ефекти, яскрава емоційність і драматизм забезпечили популярність цієї талановитої музики по всьому світу. Прикметно, що ужгородські музиканти теж слідують музичним трендам. Кантата «Stabat Mater» вразила глибиною, щирістю, проникливістю інтерпретації. Музика, виконана у стінах храму, витворила повну гармонію між духовним і мистецьким. Здавалося, що кожна нота, кожен звук – це частинка великого послання. Це був той випадок, коли музика – не просто мистецтво, а акт молитви, єднання душ, очищення думок. Концерт став справжнім

духовним орієнтиром для кожного з присутніх. Саме у період Великого посту людині важливо звертатися до Бога, осмислюючи своє життя, думки і почуття. І ця музика, цей концерт – стали наче провідниками на цьому шляху.

Сонячне світло, яке пробивалося крізь вікна собору, ніби підтримувало цю атмосферу просвітлення. Воно м'яко торкалося облич виконавців, слухачів, ікон, підкреслюючи урочистість моменту та додаючи особливої теплоти.

Цей виступ залишив глибокий слід у моєму серці. Це був не просто концерт – це було духовне переживання, емоційне очищення, якого я не відчувала ніколи раніше. І я впевнена, що інші слухачі, як і телеглядачі, відчували подібне.

Марія КУДРИЧ

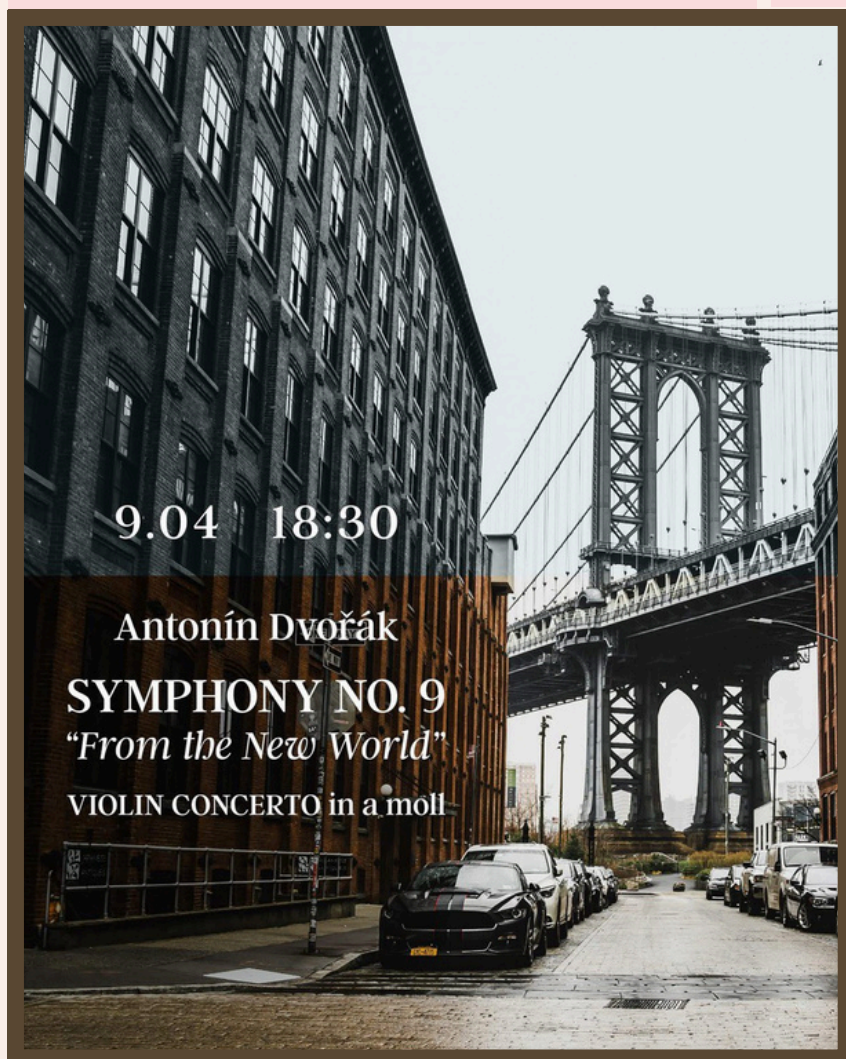
«НОВИЙ СВІТ» КОЖЕН СТВОРЮЄ САМ, ПРОТЕ ВІН ЗАВЖДИ МАЄ АКЦЕНТ РІДНОЇ МОВИ

«Чудово!», «Неймовірно!», «Прекрасно!», «Супер!», «Ці люди викладають душу в музику, вони живуть цим!»... Ось так слухачі ділилися своїми враженнями, виходячи з концертної зали Закарпатської обласної філармонії 9 квітня 2025 року. І це – невелика частина почутих мною коментарів з концерту, присвяченому творчості видатного чеського композитора Антоніна Дворжака. Погодьтеся – кожен музикант мріє про такі потужні відгуки публіки після виконаної програми. Але давайте по порядку...

Велика концертна зала філармонії занурюється в темряву. Останні відблиски люстр дрібками розсипаються по фантазійних розписах стін.

На сцені – лише темні силуети музикантів, які налаштовують інструменти. У цій передконцертній тиші – дивне напруження: ніби всі присутні, ще не почувши жодної ноти, вже відчують, що сьогоднішній вечір буде особливим.

Перший акорд – і зал затихає. Так починається Концерт для скрипки з оркестром ля мінор А.Дворжака, що став своєрідним прологом до всього вечора. Солістка Христина Кміть вела свою партію так, ніби не грала, а оповідала історію, то плачучи, то сміючись, часом сперечаючись або погоджуючись з оркестром. Її інтерпретація була стриманою, але яскравою – без зайвого драматизму, проте з глибоким розумінням музичного змісту. Кожна фраза була ретельно продумана, а динаміка й штрихи –

Х.КМІТЬ

контрольовані. Х.Кміть не намагалася «вразити» слухача, натомість тримала увагу щирістю та глибоким розумінням матеріалу. Перша частина концерту виражала сум і гідність, друга – ніжність, третя – життєвий імпульс. Але головне: у виконанні скрипальки чулася Україна – не буквально, звичайно. Проте ця музика, написана століття тому, раптом нагадала: класика – вона про те саме, що й сьогодні: про боротьбу, про стриману красу, про те, як зберігати гідність посеред хаосу.

Другий номер концертної програми сприймався як невеличка інтрига... Перші звуки були схожі на плач – різкі, тривожні, майже кінематографічні. Ніби не скрипка, а сама історія почала говорити зі сцени. Дехто в залі несміливо переглянувся: «Що це: невідомий твір, експеримент, не передбачений програмою?» Але вже за кілька тактів у цій звуковій масі проступили контури чогось знайомого... Через хвилину зал упізнає мелодію пісні «Рече та стогне Дніпр широкий», але не таку, яку всі добре знають.

Симфонічний оркестр під орудою заслуженої артистки України Вікторії Свалявчик-Цанько забезпечив стабільну основу для солістки та був достатньо гнучким у діалозі з нею. Добре відпрацьована динаміка, зібраність у вступі і завершенні фраз, загальна дисципліна ансамблю свідчать про якісну репетиційну підготовку. У виступі артистів відчувалося все: і дисципліна форми, і свобода імпровізації, і головне – та сама напруга між традицією та сучасністю, яка і є сенсом історії.

У сучасній інтерпретації Віктора Лободи пісня сприймалася не як музейний експонат, а як живий голос, що неспішно веде діалог зі століттями.

Кульмінацією вечора, без сумніву, стала симфонія «З Нового Світу» – вершина творчого доробку А.Дворжака. Ця музика – не просто про Америку, як думає багато хто. Вона – про всіх, хто коли-небудь покидав рідний поріг у пошуках чогось більшого: і про чеського композитора, що сумував за Прагою серед хма-

рочосів Нью-Йорка, і про українців, які сьогодні розкидані світом, але в кожному своєму «стогоні Дніпра» носять рідну землю в серці.

Друга частина симфонії – знамените Largo – лунала по особливому тужливо. У безсмертній темі англійського річка відчувалося щось рідне – ніби українські мелодії постали крізь призму всесвітньої класики. А потім – фінал – бурхливий, могутній, сповнений протиріч, так само, як і наша сучасна реальність. Здається, Дворжак, сам того не знаючи, написав музику, яка ідеально резонує з сучасною Україною.

Диригентка продемонструвала впевнене володіння матеріалом. Її чіткі жести забезпечили стабільний темпоритм і логічне фразування. Помітно, що диригентка віддає перевагу строгому контролю над динамікою й формою, без надмірної експресії – і саме це дозволило твору прозвучати виважено та зібрано.

Останні акорди симфонії завмирають, але в залі ще кілька секунд панує тиша. Саме в цій паузі перед бурхливими оплесками – головний сенс вечора: роздуми про те, як можна покинути рідну землю, але ніколи не забути її голос. Україна сьогодні постає як симфонія Дворжака: ми між старим і новим, між болем і надією. Наші мелодії звучать у світі, але коріння їх – тут, у цих нотах, у цих стогонах Дніпра, у цих оркестрових хвилях. «Новий світ» кожен створює сам, проте він завжди має акцент рідної мови.

**Тетяна
КОСТЕВИЧ**

ТВОРЧІСТЬ ЯК МАГІЯ: ДЕ МЕЖА МІЖ ГЕНІАЛЬНІСТЮ І ВІДХИЛЕННЯМИ?

В будь-якій професійній сфері, а тим паче в мистецькій, кожен (ну майже кожен) хоч раз дійшов до думки: хочеться бути генієм. Хочеться винайти незнане, здійснити прорив у певній галузі знань, що змінить існуючі підходи і дозволить переосмислити основні принципи діяльності, хочеться залишити слід у історії, тобто с тати постаттю, яку будуть згадувати століттями... Звучить красиво, велично, немов обіцянка вічності. Але з чого починається геніальність? І чим вона закінчується? Оплесками? Самотністю? Таблетками від тривожності антидепресантами?

Сутність геніальності визначають як здатність до створення чогось нового, оригінального та значущого у будь-якій сфері діяльності – від науки і технологій до мистецтва та філософії. Однак, за цими визначеннями стоїть набагато глибша природа, яка є результатом взаємодії багатьох факторів: інтелектуальних здібностей, креативності, творчої сміливості, а також умов, в яких ці здібності можуть розкриватися. Під

геніальністю часто мається на увазі не просто високий рівень майстерності чи знань, але й здатність бачити світ в іншому, незвичному ракурсі, що, в свою чергу, породжує схильність до відкриття нових ідей, порушення усталених норм і створення такої роботи чи концепції, що є проривом у певній галузі.

Проте геніальність – це не просто сукупність інтелектуальних можливостей, креативності і середовища. Геніальність полягає в специфіці будови мозку та особливостях нейробіологічних процесів, що формуються на глибшому – генетичному рівні. Сучасні дослідження нейронаук і генетики вказують на те, що у багатьох видатних людей спостерігались особливості будови префронтальної кори, наявність певних сегментів ДНК, незвичайні патерни зв'язків між півкулями мозку та високі нейропластичність.

Науковці з біотехнологічної компанії deCODE Genetics в Ісландії виявили, що у творчих людей часто зустрічаються ті самі генетичні ознаки, які пов'язані з підвищеним ризиком психічних розладів – зокрема, шизофренії та біполярного розладу. Це дало підставу припустити, що певні гени можуть одночасно бути і фактором креативності, і вразливості до психічних захворювань. Вчені дійшли висновку, що існує прямий генетичний зв'язок між креативністю та схильністю до психічних розладів. Генетичні чинники, що можуть викликати психози, одночасно підвищують здатність до нестандартного мислення, а отже –

до творчості, що, в свою чергу, пояснює, чому попри ризики, пов'язані з психічними хворобами, дані гени не зникають із геному: вони можуть бути еволюційно вигідними з точки зору культурного розвитку суспільства. Також цікаво, що рівень IQ та освіти не мав значення для цієї кореляції – тобто, генетична схильність до творчості не обов'язково пов'язана з рівнем інтелекту чи формальним навчанням.

В заємозв'язок між творчою активністю та схильністю до психічних розладів на генетичному рівні довів у горський психіатр Сабольч Кері (Szabolcs Kéri). Він зосередився на вивченні гена нейрегуліну 1 (NRG1) – білка, що відіграє ключову роль у формуванні та зміцненні зв'язків між нейронами в мозку. Раніше вже було встановлено, що певні варіанти цього гена асоціюються з вищим ризиком розвитку шизофренії та біполярного розладу. Результати показали, що найвищі показники креативності презентували саме носії тієї версії гена NRG1, яка підвищує ризик психічних захворювань.

Орієнтуючись на численні дослідження, можна дійти висновку, що геніальність має спільні риси з психічними розладами, хоча ці поняття не є тотожними. Вчені помітили, що нейробіологічні, генетичні та когнітивні механізми, які забезпечують нестандартне мислення, високий рівень уяви, часто накладаються на ті, що беруть участь у розвитку психічних порушень.

Один із найяскравіших прикладів

– Роберт Шуман, німецький композитор-романтик, який упродовж життя страждав на біполярний розлад.

РОБЕРТ ШУМАН

Серед виконавців можна згадати канадського піаніста Глена Гульда, відомого своїм нестандартним стилем гри, ізольованістю, а також специфічною соціальною поведінкою. Деякі дослідники припускають, що він мав аутичні риси та обсессивно-компульсивні патерни.

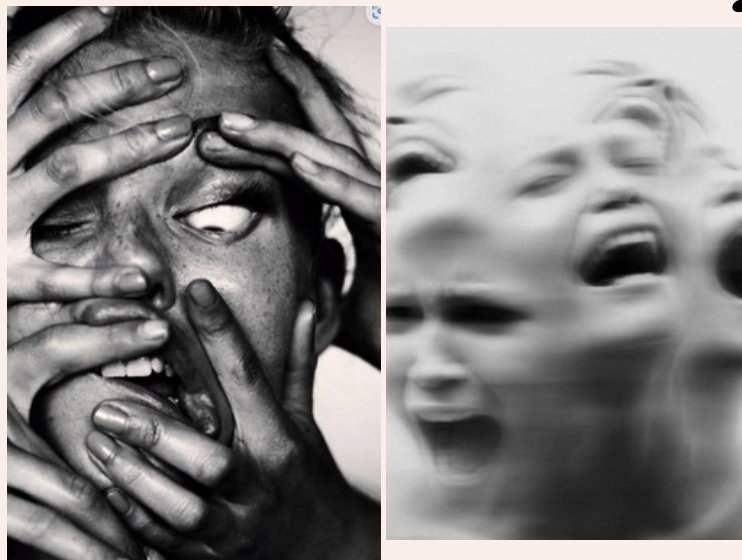

ГЛЕН ГУЛЬД

Геніальність дорівнює психічний розлад – така думка досі є популярною в суспільстві. Культ генія-мученика – один із найшкідливіших міфів, який досі зберігається в культурі, зокрема, в навчальній та науково-просвітницькій літературі. Ідея про те, що справжній митець повинен пройти через страждання, бути надломленим, виснаженим і «згорілим» – надто часто подається як норма, а іноді навіть як необхідна умова творчого зростання. До того ж, часто цей міф підкріплюється свідомо створеним образом генія, який показується суспільству через призму страждання. Стражденність генія в таких випадках стає не лише його особистою трагедією, а й «особливості», що дозволяє більшості людей, які не мають таких екстраординарних здібностей, відчувати себе менш обділеними. Адже якщо мистецтво – це шлях страждання, то кожен може знайти своє виправдання у відсутності геніальних здібностей, знаючи, що шлях до справжньої творчості неминуче веде через біль. Така думка створює ілюзію, що, тільки сприймаючи страждання як неминучість, можна досягти визнання і величі в мистецтві.

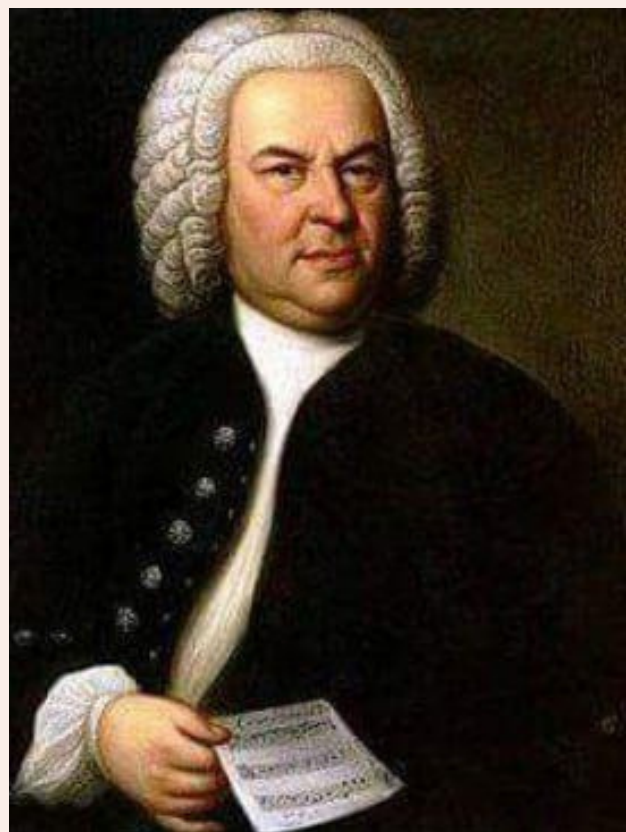
Але чи справді психічна нестабільність – невід'ємний супутник геніальності? Чи не є це лише зручним поясненням для складного й багатозарового явища? І головне – чи не транслює нам цей міф небезпечну думку, що, мовляв, талант вартий лише тоді, коли за нього заплачено особистою трагедією?

Однак, якщо психічні розлади є неодмінною умовою або хоч би очевидним маркером геніальності,

то як пояснити існування митців, чия велич ґрунтується не на хаосі, а на послідовності, внутрішній організації та високому рівні самоконтролю? У цьому контексті особливо важливо згадати таких постатей, як Йоганн Себастьян Бах та Йозеф Гайдн.

Безумовно, геній в музичному мистецтві – Йоганн Себастьян Бах постає в історії як уособлення музичного порядку, конструктивної думки й глибокої віри. Ніяких натяків на психічні розлади. Або ж...

ЙОГАНН СЕБАСТЬЯН БАХ

соціальна відчуженість, неможливість знайти спільну мову з оточуючими людьми, зокрема з роботодавцями... чи це не риси психологічних особливостей? А що як в епоху бароко наука психології не була поширеною і тому, зараз немає відомостей щодо психологічного аспекту особистості Йоганна Себастьяна Баха? Але чи справді психічна нестабільність – невід'ємний супутник геніальності? Чи не є це лише зручним поясненням для складного й багатопланового явища? І головне – чи не транслює нам цей міф небезпечну думку, що, мовляв, талант вартий лише тоді, коли за нього заплачено особистою трагедією?

Історія музики свідчить про надзвичайну різноманітність шляхів до мистецької досконалості і будь-яке зведення цього шляху до єдиної формули – чи то «геній дорівнює розлад», чи то «геній потребує страждання» – є значним спрощенням і водночас потенційно шкідливою ідеєю. Унікальність численних митців полягає не в «безумстві», а в здатності спрямувати внутрішню напругу – емоційну, психологічну, навіть тілесну – в створення мистецьких шедеврів. Саме тому розглядати психічні особливості як умову чи запоруку геніальності – не лише науково некоректно, а й етично небезпечно. Саме тут постає необхідність точніше окреслити саму природу феномену, який ми називаємо «геніальністю». Чи можна її звести лише до виняткового таланту? Чим геній відрізняється від просто обдарованої людини?

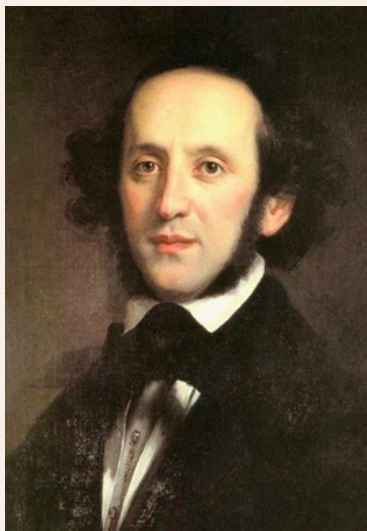
Поняття «талант» і «геніальність» часто вживаються як синоніми, однак між ними існує принципова

відмінність – не лише у ступені виразності, а й у самій природі цих явищ. Талант зазвичай розглядається як вроджена здатність до певної діяльності, своєрідний потенціал, який дає людині змогу швидше і легше опанувати складні навички, досягати високого рівня майстерності у певній сфері. Природна обдарованість, яка, за умови належного розвитку й навчання, може призвести до видатних результатів. Проте талант сам по собі ще не гарантує прориву або впливу на розвиток певної сфери.

Геніальність – це не просто талант «у квадраті». Це якість, яка дозволяє людині змінювати саму систему координат, створювати нові художні, наукові або філософські парадигми. Геній – це не лише той, хто блискуче реалізує свій потенціал, а той, хто виходить за межі прийнятого, переосмислює цінності, часто наражаючись на нерозуміння або навіть відторгнення сучасників. Якщо талант здатен досконало оперувати вже наявними формами, то геніальність – це здатність створити форму, якої раніше не існувало.

Яскравий приклад талановитості – Фелікс Мендельсон, один із найяскравіших об дарувань ХІХ століття. Вже в дитинстві він демонстрував вражаючі здібності: легко імпровізував, писав музику, був блискучим виконавцем, художником, володів багатьма мовами. Проте важко назвати Мендельсона радикальним новатором – він дбайливо продовжував класичну традицію, майстерно користуючись її мовою, не прагнучи її руйнувати чи переосмислити. Зовсім іншу траєкторію презентує Арнольд Шенберг – композитор, чия геніальність виявилася у принциповій зміні самої основи музичної мови. Відкинувши систему тональності, що домінувала в європейській музиці століттями, він запропонував дванадцяти-тонову систему, яка відкрила новий вимір у музиці ХХ століття.

Ф.МЕНДЕЛЬСОН

А.ШЕНБЕРГ

Без перебільшення можна сказати: у мистецтві немає легких шляхів. Попри романтичні уявлення про митця як особу, керовану винятково

натхненням, історія музики сповнена прикладів, коли не «іскра геніальності», а багаторічна системна праця ставала основою великого мистецького доробку. Таланту недостатньо, він – лише початковий імпульс. А те, чи перетвориться цей імпульс на щось справді вагомим, залежить від щоденної дисципліни.

Приклад Йозефа Гайдна надзвичайно промовистий. Син бідного майстра з австрійського містечка, він не мав змоги здобути освіту на рівні багатьох своїх сучасників. Його становлення як композитора відбувалося через постійне самонавчання, служіння в капелі, виконання обов'язків придворного музиканта. Саме завдяки цій роботі над собою Гайдн став батьком класичних жанрів – симфонії й струнного квартету.

ЙОЗЕФ ГАЙДН

У цьому сенсі дисципліна – це той місток, який допомагає таланту реалізуватись. Без умовного мосту природна обдарованість за лишається мрією. Існує думка, що справжнє мистецтво народжується

лише в пориві натхнення, в моменті емоційного підйому, коли все інше – час, обов'язки, режим – ніби зникає. Повсякденна рутинна: ранній підйом, систематична праця, чітка структура дня – для багатьох музикантів стає не тягарем, а опорою.

Саме в цьому ритмі формуються глибокі звички, які дозволяють розвиватися в сфері музичного мистецтва. Навіть найпотужніший талант може згаснути, не маючи сприятливого середовища для розвитку. Дисциплінованість презентує перспективу, яка руйнує уявлення про те, що музичне мистецтво – це привілей обраних. Навпаки, вона повертає нам віру в процес: навіть людина без блискавичного старту може досягти значних здобутків через постійну працю, самодисципліну і глибоку відданість справі. Для того щоб зерно проросло, потрібен ґрунт – дисципліна, яка живить, дає напрямок, формує. А геніальність – це, можливо, те рідкісне сонце, яке змушує паросток прорватися крізь асфальт.

У підсумку, можна стверджувати, що кожен має свій шлях до мистецтва, і цей шлях не завжди вимірюється геніальністю або стражданням. Талант без дисципліни не зможе проявити себе в повній мірі. Геній – це рідкість, і хоча він може бути шляхом до великих досягнень, це не єдиний шлях до мистецтва. Багато митців досягали своїх висот не через екстраординарні здібності, а завдяки постійній праці, самодисципліні і, головне, глибокому розумінню себе та своїх можливостей.

Психічні особливості не повинні ставати нормою або умовою для досягнення здобутків в галузі музи-

мистецтва. Кожен має свою унікальну природу і свій шлях, і цей шлях може бути різним: від дисциплінованої праці до творчих спалахів геніальності. Однак найголовніше – це пі знати себе і віддано працювати над улюбленою справою. Тільки таким чином можна створювати мистецтво, яке не лише глибоко виражає особистість, але й приносить справжню насолоду самому творцеві і його слухачам, читачам, глядачам.

P.S. Дане есе було створено виключно в аналітичних та рефлексивних цілях. Текст не переслідує жодної мети когось образити, знецінити особистий досвід чи поставити під сумнів чийось унікальність або шлях у мистецтві. Усі міркування щодо геніальності, таланту, психічних особливостей чи дисципліни є суб'єктивними роздумами, які не претендують на абсолютну істину і не мають на меті нав'язати читачеві певну позицію. Якщо якісь формулювання або приклади були сприйняті як упереджені – щиро прошу сприймати текст у душі відкритої дискусії, а не категоричного судження.

Олена ПИЛИП

Редакційна колегія:

Олена ПИЛИП

Тетяна КОСТЕВИЧ

Марія КУДРИЧ

Вікторія ОВОДОВА

Тетяна РОСУЛ – головний редактор

Верстка і дизайн – Т. КОСТЕВИЧ